

Janusz Ostrowski^{1,3}, Bolesław Rutkowski^{2,3}¹III Oddział Chorób Wewnętrznych i Nefrologii Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego we Wrocławku²Katedra i Klinika Nefrologii, Transplantologii i Chorób Wewnętrznych Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego³Sekcja Historyczna Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego

Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego Część III. Prof. dr hab. med. Zygmunt Hanicki

Honorary Members of The Polish Society of Nephrology Part III. Professor Zygmunt Hanicki, MD, PhD

ABSTRACT

2013 marks the 30th anniversary of the Polish Society of Nephrology. In order to commemorate this fact, the Members of Historical Section of the Society have launched a series of publications presenting the Honorary Members of the Polish Society of Nephrology. The first publication concerned the Society's first President — Prof. Tadeusz Orłowski, the outstanding Polish internist,

nephrologist and transplantologist. The present paper, which is the third in the cycle comes out almost exactly on the day of the 30th anniversary of the commencement of the Society's operation, sets out to portrait Prof. Zygmunt Hanicki, the creator of the Krakow nephrology and dialysis treatment.

Forum Nefrologiczne 2013, vol. 6, no 3, 203–207

Key words: Polish Society of Nephrology, honorary members, history of nephrology

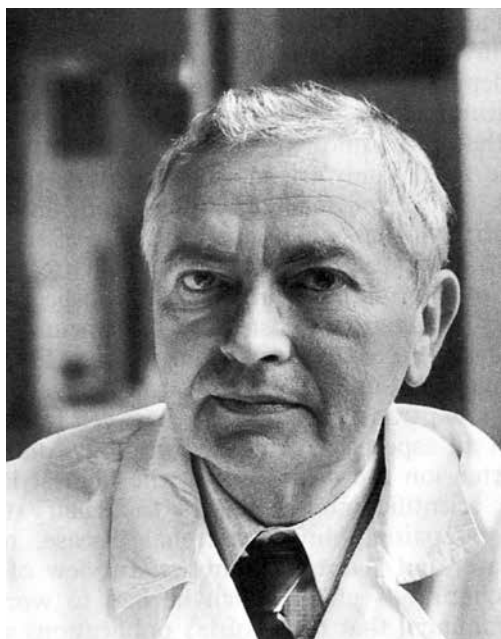
W 2013 roku przypada 30. rocznica rozpoczęcia działalności Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego (PTN), które miało miejsce podczas założycielskiego I Zjazdu w Bydgoszczy we wrześniu 1983 roku. Pierwszym Prezesem PTN został wybitny polski internista, nefrolog i transplantolog — prof. Tadeusz Orłowski, Członek Honorowy PTN. On też stał się bohaterem pierwszej z cyklu publikacji przedstawiających sylwetki Członków Honorowych PTN, które autorzy tego opracowania, w związku z jubileuszem, postanowili zamieszczać na łamach „Forum Nefrologicznego”. W drugim tegorocznym numerze „Forum” przypomnieliśmy postać znakomitego polskiego chirurga, prof. Jana Nielubowicza, który wspólnie ze swoim zespołem przeprowadził pierwszy uda-

ny zabieg przeszczepienia nerki w Polsce. Warto w tym miejscu przypomnieć, że podczas odbywającego się w czerwcu tego roku XI Zjazdu Towarzystwa we Wrocławiu Sekcja Historyczna PTN przygotowała wystawę fotograficzną zatytułowaną „Członkowie Honorowi Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego”, podczas której przedstawiono ponad 30 portretów polskich i zagranicznych Członków Honorowych PTN. Wśród nich był nasz trzeci bohater, prof. Zygmunt Hanicki [1, 2].

Zygmunt Hanicki urodził się 28 stycznia 1919 roku w Tarnowie. Pierwsze nauki pobierał w szkole podstawowej oraz słynnym Staroklasycznym Gimnazjum im. Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie. W 1937 roku rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim

▶▶ Zygmunt
Hanicki urodził się
28 stycznia 1919 roku
w Tarnowie ◀◀

Adres do korespondencji:
dr n. med. Janusz Ostrowski
III Oddział Chorób Wewnętrznych
i Nefrologii
Wojewódzki Szpital Specjalistyczny
ul. Wieniecka 49, 87–800 Wrocławek
tel.: 54 412 96 00, faks: 54 412 96 10
e-mail: ostryjan@poczta.onet.pl

Rycina 1. Portret prof. Zygmunta Hanickiego (ze zbiorów prof. W. Sułowicza)

▶▶W 1962 roku zorganizował pierwszy ośrodek dializ w Polsce południowej◀◀

Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ). Wybuch II wojny światowej spowodował przerwanie studiów. Podjął wówczas pracę jako pomocnik lekarza w ambulatorium Miejskich Zakładów Użyteczności Publicznej. W 1942 roku przeniósł się do Warszawy, gdzie przez ponad 2 lata pracował w Państwowym Zakładzie Higieny pod kierunkiem prof. J. Morzyckiego. W tym samym czasie studiował też medycynę na podziemnym Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas Powstania Warszawskiego pracował jako ochotnik medyczny w dzielnicy Ochota. W październiku 1944 roku, po upadku Powstania, przeniósł się do Radomia i podjął pracę na oddziale ginekologicznym tamtejszego szpitala miejskiego. Po zakończeniu wojny powrócił do Krakowa i zaczął pracę w Szpitalu Św. Łazarza pod kierunkiem prof. A. Oszackiego. Kontynuował również studia medyczne na Wydziale Lekarskim UJ. Dyplom lekarza uzyskał w czerwcu 1946 roku, a już 1 września rozpoczął pracę w II Klinice Chorób Wewnętrznych UJ, a później Akademii Medycznej kierowanej przez prof. Tadeusza Tempkę. Tutaj uzyskał I i II stopień specjalizacji w dziedzinie chorób wewnętrznych. Dwukrotnie, w latach 1948–1950 i 1952–1954, pracę przerwała służba wojskowa w 5. Okręgowym Szpitalu Wojskowym w Krakowie oraz w Klinice Interny Polowej w Łodzi (ryc. 1).

W 1947 roku obronił pracę doktorską pt. „Wpływ poszczególnych rodzajów promie-

Rycina 2. Klinika Nefrologii kierowana przez prof. Zygmunta Hanickiego (fot. J. Ostrowski)

ni widma słonecznego na oporność krwinek czerwonych względem hipotonicznych roztworów NaCl oraz saponin”. Habilitację uzyskał w 1960 roku na podstawie dorobku naukowego i pracy zatytułowanej „Zagadnienia występowania krwawiczkii klasycznej i niedoboru globuliny przeciwhemofilowej u heterozygotycznych kobiet”. W 1968 roku został docentem, w 1973 roku profesorem nadzwyczajnym, a w 1980 zwyczajnym. W 1962 roku zorganizował pierwszy ośrodek dializ w Polsce południowej i 15 czerwca tego roku przeprowadził wraz ze współpracownikami pierwszy zabieg hemodializy w Krakowie. Użył do tego sztucznej nerki skonstruowanej przez Nilsa Alwala. Ośrodkiem dializ kierował do 1968 roku. W 1969 roku został Kierownikiem Kliniki Nefrologii utworzonej w ramach Instytutu Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Krakowie. Funkcję tę pełnił do czasu przejścia na emeryturę w 1989 roku, rozpoczynając w międzyczasie budowę nowego ośrodka dializ w Krakowie. Do zasług Profesora należy także zorganizowanie ośrodków dializ w Rzeszowie, Kielcach, Tarnowie, Nowym Sączu, Kolbuszowej i Myślenicach (ryc. 2).

Profesor odbył wiele zagranicznych staży naukowych: w czeskiej Pradze w 1951 i 1956 roku, w Szwajcarii w 1967 roku i w Stanach Zjednoczonych w 1977 roku. Imponujący jest Jego dorobek naukowy. Był autorem bądź współautorem ponad 200 prac naukowych opublikowanych w czasopiśmie krajowych i zagranicznych o europejskim i światowym zakresie. Dotyczyły one bardzo szerokich zagadnień z różnych dziedzin: chorób wewnętrznych, hematologii, immunologii i nefrologii. W tej ostatniej dziedzinie był jednym z pierwszych autorów prac dotyczących funkcjonowania sztucznej nerki. Prace te ukazały się w 1949 i 1950 roku, a powstały dzięki otrzymaniu od prof. Alwala jednego

PRZEGLĄD LEKARSKI

Dr med. Zygmunt HANICKI
st. asystent Kliniki

Kraków

Sztuczna nerka

Możliwości zastosowania i próba wytłumaczenia działania

Doniesienie I.

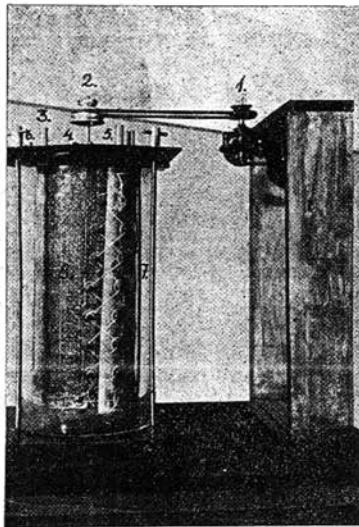
(Z II Kliniki Chorób Wewnętrznych U. J. — Kierownik: Prof. dr Tadeusz Tempka)

Pomysł poddawania krwi ludzi i zwierząt dializowaniu w przypadkach doświadczalnie spowodowanej lub będącej wynikiem procesu chorobowego niedomogi nerek nie jest nowy. Już w latach 1913—1914 Abell, Rowntree i Turner ogłosili prace na temat usuwania ciał zatrujących ustroj drogą pozaustrojowej dializy krwi. W latach 1923—1928 Haas i Necheles, a w roku 1938 Thalimer przy pomocy przyrządów zbliżonych w swej budowie do obecnie stosowanych usiłowali również rozwiązać to zagadnienie, następujące od strony technicznej najwięcej trudności. Próby nie dały jednak oczekiwanych wyników głównie z powodu braku odpowiedniego dializatora, działającego wybiórczo, jak również z powodu braku „naturalnego” środka, przy pomocy którego, można by zapobiec przedwczesnemu krzepnięciu dializowanej krwi. Dopiero pod koniec II wojny światowej trudności te zostały przezwyciężone tak, że równocześnie w kilku ośrodkach przystąpiono do ponownych badań. Zajęli się nimi przede wszystkim w Holandii Kollf i Berg, w Szwecji Allwall, Norviit, Steins, w Kanadzie Murray. Badania te nie zostały jeszcze ukończone, a z uwagi na niewielką ilość ogłaszanych przypadków nie można dokładnie przewidzieć wszystkich możliwości leczniczych związanych z tą metodą kliniczną. Niewątpliwie jednak zbudowano przyrząd, który w całym szeregu stanów chorobowych oddaje nieocenione i niezastąpione usługi. W obecnym doniesieniu podaję opis przyrządu „sztuczna nerka”, którym posługujemy się na tutejszej Klinice oraz omawiam możliwości leczniczego jego zastosowania, nadto z uwagi na nowe spostrzeżenia w zakresie patogenetyki chorób nerek nasuwają się tu jeszcze próby wytłumaczenia działania przyrządu.

* W doniesieniu drugim podamy wyniki otrzymane przy dializowaniu rozwirowanych moczniczek i krwi „in vitro”, które to badania przeprowadzane przy współudziale chemika Kliniki Mgr W. Godlewskiego są na ukończeniu.

Opis przyrządu „sztuczna nerka”

Przyrząd (patrz rycina) jest bardzo prostej konstrukcji. Składa się on z dwóch nachodzących na siebie, wykonanych ze sztywnego drutu walców, stanowiących podstawę, dookoła której nawija się celofanowy dializator oraz z giętkiej, również drucianej siatki, którą zosnurowuje się wokóło wyżej opisanego walca. W ten sposób znajdujący się pośrodku celofanowy dializator, przez który płynie krew, względnie poddawany dializie roztwór, nie może przybrać obłego kształtu, tylko, pomimo wypełnienia się, pozostaje spłaszczony. Dzięki temu taśmowata powierzchnia przewodu dializacyjnego zostaje wyzyskana w całej pełni, a rozciągnięta wzdłuż ścian celofanu ciecz jest tak cienka, że ma możliwości dializowania „ur

Objaśnienia: 1) molotek elektryczny, 2) mieszadło, 3) otwór wlotowy od tętnicy do dializatora, 4) otwór na termometr, 5) otwór wylotowy z dializatora do żyły, 6) otwór służący do wymiany roztworu, 7) szklany cylinder, 8) zesnurowany dookoła walca, druciany płaszcz nadający mieszczącemu się pośrodku dializatorowi pożądaną kształt.

Dr med. Zygmunt HANICKI
st. asystent Kliniki

Kraków

„Sztuczna nerka” Wyniki badań pracownianych

Doniesienie II.

(Z II Kliniki Chorób Wewnętrznych A. M. w Krakowie. Kierownik: Prof. dr Tadeusz Tempka)

W doniesieniu pierwszym (Przeł. Lek. Nr. 8. 1949 rok) podałem konstrukcję i możliwości zastosowania leczniczego przyrządu „sztuczna nerka”, jak również zwróciłem uwagę na nowe możliwości wytłumaczenia mechanizmu działania tego przyrządu. Opierając się na nowych zdobyczach z dziedziny angiografii nerek, jak również na doniesieniach dotyczących wyodrębnienia ciał, których brak lub nadmiar ma wpływać na stan krążenia w korze nerkowej, przypuszczać można by, że poziom azotu pozabiałkowego we krwi osobników cierpiących na mocznicę w przebiegu zaburzeń czynnościowych nerek nie ma patogenetycznego związku z nasileniem się zespołu objawów występujących w tym schorzeniu. Wsunąłem wtedy przypuszczenie, według którego w stanach, które można by ogólnie ująć pod nazwą zespołu dolnego nefronu wskutek zadziałania czynników, o których była mowa w doniesieniu I, następuje skurcz naczyń tętniczych kory nerkowej z następowym niedotlenieniem tej części nerek i że w tym okresie kora nerkowa lub naczyniaka tętnicze kory nerkowej wytwarzają ciała ciepłostalne i dializujące, wyodrębnione jako związek białkowy z żelazem, pod nazwą ferritin. Ciało to doprowadza do utrwalenia stanów skurczowych naczyń kory nerkowej „Sztuczna nerka”

1

Rycina 3. Pierwsze prace prof. Zygmunta Hanickiego dotyczące sztucznej nerki (ze zbiorów prof. W. Sułowicza)

z pierwszych prototypów tego urządzenia. Inne prace z dziedziny nefrologii dotyczyły toksyn mocznicowych, dializy otrzewnowej i leczenia niedokrwistości nerkopochodnej. Był autorem rozdziałów w wielu publikacjach, takich jak chociażby „Biochemia w chorobach nerek” w podręczniku „Biochemia kliniczna w praktyce lekarskiej”, „Nerki w chorobach krwi” w książce „Choroby nerek” prof. T. Orłowskiego czy „Ostra niewydolność nerek” w podręczniku A. Wojtczaka „Choroby wewnętrzne” (ryc. 3).

Profesor Hanicki dużo czasu poświęcał sprawom dydaktyki. Przez wiele lat opiekował się studenckim kołem naukowym przy klinice, a Jego wykłady i seminaria zawsze cieszyły się wielkim powodzeniem. Wyszkołał wielu lekarzy w dziedzinie chorób we-

wewnętrznych oraz nefrologii. Był promotorem 12 przewodów doktorskich oraz opiekunem 2 przewodów habilitacyjnych. Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji na swojej macierzystej uczelni. Był Prorektorem ds. Klinicznych, Prodziekanem Wydziału Lekarskiego, Przewodniczącym Senackiej Komisji Klinicznej, Przewodniczącym Odwoławczej Komisji Dyscyplinarnej, a także członkiem Senackiej Komisji Organizacji i Rozwoju Akademii Medycznej w Krakowie. Pełnił także wiele innych funkcji zawodowych. Od 1984 roku był członkiem Krajowego Zespołu Specjalistycznego ds. Nefrologii oraz Konsultantem Regionalnym dla województw krakowskiego, rzeszowskiego, kieleckiego, tarnowskiego, nowosądeckiego i krośnieńskiego, członkiem Komisji Nefrologicznej PAN, członkiem Ko-

▶▶Pełnił wiele odpowiedzialnych funkcji na swojej macierzystej uczelni◀◀

►► Był nie tylko lekarzem, nauczycielem i uczonym, ale także światłym człowiekiem i humanistą ◀◀

Rycina 4. Grób prof. Zygmunta Hanickiego na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (fot. F. Ostrowski)

mitetu Organizacyjnego Sympozjów Naddunajskich. Był również członkiem wielu krajowych towarzystw naukowych, między innymi PTN, którego został Członkiem Honorowym, Towarzystwa Internistów Polskich, Polskiego Towarzystwa Lekarskiego, Towarzystwa Hematologów i Transfuzjologów, a także zagranicznych: Europejskiego Towarzystwa Dializy i Transplantacji, Niemieckiego Towarzystwa Nefrologicznego i innych. Za swoją działalność był wielokrotnie wyróżniany przez władze uczelni i Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej. Został odznaczony Krzy-

żem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Na emeryturę przeszedł w 1989 roku, ale w dalszym ciągu pracował w redakcji „Przeгляdu Lekarskiego”, będąc od 1991 roku jego Redaktorem Naczelnym.

Profesor Zygmunt Hanicki zmarł 28 czerwca 1995 roku i został pochowany na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie. Był nie tylko lekarzem, nauczycielem i uczonym, ale także światłym człowiekiem i humanistą. Walczył do ostatnich chwil o sprawy ludzi chorych. Dlatego był żegnany zarówno przez rodzinę, jak i przez swoich licznych uczniów, przyjaciół, współpracowników i pacjentów. Wzruszające są Jego słowa zawarte w ostatnim akcie woli, w których zwraca się do wszystkich lekarzy, pielęgniarek oraz zwłaszcza dializowanych pacjentów. 28 czerwca 1995 roku odszedł od nas na zawsze Jeden z Wielkich — profesor Zygmunt Hanicki (ryc. 4) [3–8].

W celu uczczenia dzieła rozpoczętego przez prof. Hanickiego, a kontynuowanego obecnie przez jego ucznia — prof. Władysława Sułowicza, w maju 2012 roku w Krakowie została zorganizowana specjalna konferencja naukowa połączona z kursem *European Renal Association-European Dialysis and Transplant Association (ERA-EDTA)*. Wzięło w niej udział znakomite grono polskich i europejskich nefrologów, w tym także najbliżsi współpracownicy Profesora z okresu, kiedy w Krakowie powstawał nowy ośrodek nefrologiczny i dializacyjny. Podsumowanie 50 lat działalności krakowskiego ośrodka kierowanego przez długi czas przez Pana Profesora znalazło odzwierciedlenie w pracach zamieszczanych w „Nefrologii i Dializoterapii Polskiej”, a także w „Clinical Kidney Journal” [9–11].

STRESZCZENIE

W 2013 roku Polskie Towarzystwo Nefrologiczne (PTN) obchodzi 30-lecie działalności. Z tej okazji na łamach „Forum Nefrologicznego” członkowie Sekcji Historycznej Towarzystwa rozpoczęli serię publikacji przedstawiających sylwetki Członków Honorowych PTN. Pierwsza z nich dotyczyła pierwszego Prezesa — prof. Tadeusza Orłow-

skiego, wybitnego polskiego internisty, nefrologa i transplantologa. Niniejszy, trzeci już artykuł, ukazujący się niemal dokładnie w 30. rocznicę rozpoczęcia działalności Towarzystwa, jest poświęcony prof. Zygmuntowi Hanickiemu, twórcy krakowskiej nefrologii i dializoterapii.

Forum Nefrologiczne 2013, tom 6, nr 3, 203–207

Słowa kluczowe: Polskie Towarzystwo Nefrologiczne, Członkowie Honorowi, historia nefrologii

1. Ostrowski J., Rutkowski B. Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część I. Prof. dr hab. med. Tadeusz Orłowski. Forum Nefrol. 2013; 1: 71–75.
2. Ostrowski J., Rutkowski B. Poczet Członków Honorowych Polskiego Towarzystwa Nefrologicznego. Część II. Prof. dr hab. med. Jan Nielubowicz. Forum Nefrol. 2013; 2: 135–138.
3. Sułowicz W. Wspomnienie o Profesorze dr hab. med. Zygmuncie Hanickim. Przegl. Lek. 1995; 7: 335–337.
4. Rutkowski B. Profesor Zygmunt Hanicki — twórca krakowskiej szkoły nefrologicznej. Przegl. Lek. 1995; 9: 422–423.
5. Sułowicz W., Kokot F. In memory of Professor Zygmunt Hanicki. Nephrol. Dial. Transplant. 1997; 12: 2201.
6. Hanicki Z. Sztuczna nerka. Możliwości zastosowania i próba wytłumaczenia działania. Przegl. Lek. 1949; 8: 241–243.
7. Ostrowski J., Rutkowski B. Początki dializoterapii w Polsce. Via Medica, Gdańsk 2011: 17–18.
8. Twardowski Z. Z nefrologią przez świat. Via Medica, Gdańsk 2012: 30–38.
9. Sułowicz W., Krzanowski M., Kuźniewski M. Historia rozwoju nefrologii i dializoterapii w Krakowie. Nefrol. Dial. Pol. 2012; 2: 51–61.
10. Ostrowski J., Falda Z., Rutkowski B. i wsp. 50 lat krakowskiej dializoterapii. Podsumowanie konferencji ERA-EDTA „Progress in nephrology and transplantation”. Nefrol. Dial. Pol. 2012; 16: 146–150.
11. Ostrowski J., Rutkowski B., Więcek A. i wsp. 50th anniversary of haemodialysis in Krakow, Poland. Clin. Kidney J. 2013; 2: 246–249.